ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 1, številka 1, junij 1997 · ISSN 1408-2969

IZ ZGODOVINE FILOZOFIJE

Borut Cerkovnik

Predmet kot bivajoče v dejstvih sveta

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

Citiranje: Borut Cerkovnik, »Predmet kot bivajoče v dejstvih sveta«, *Analiza: časopis za kritično misel* 1, št. 1 (1997): 109–126.

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna (CC BY 4.0), https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sl.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je bila leta 2026 rekonstruirana iz izvirnih stavnih datotek in preverjena s tiskano izdajo. Številke strani ustrezajo tiskani izdaji; prelomi strani znotraj prispevka se lahko nekoliko razlikujejo.

Borut Cerkovnik
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

PREDMET KOT BIVAJOČE V DEJSTVIH SVETA

Članek za razumevanje ontologije v Wittgensteinovem *Logično filozofskem traktatu* izpostavlja tri modalnoontološke kategorije: *substanco*, *potenco* in *kontingenco* ter na tej podlagi in s pomočjo logičnega prostora, ki je v *Logično filozofskem traktatu* strukturiran kot disjunktivna normalna forma tavtologije, razloži Wittgensteinovo pojmovanje predmetov, stanj stvari, dejstev, položajev stvari, dejanskosti in sveta.
Ključne besede: ontologija, logični prostor, predmet in stanje stvari, logična in empirična možnost, dejstvo, svet.

> *"V svetu je vse, kot je, in se dogodi vse, kot se dogodi, ... vse dogajanje in kar je tako, je naključno."* (6.41)[1]

Zapis, ki ga berete, naj bi bil uvod v razumevanje ontologije, ki jo je Wittgenstein podal v *Logično filozofski razpravi*, kakor je sam najprej imenoval svoj *Tractatus logico-philosophicus* (TLP)[2]. TLP sam izpostavlja enotnost logike, ontologije in spoznavne teorije, zato se tudi v vrsticah, ki bodo zapisane, ne bo mogoče izogniti tej enotnosti, čeprav bomo "poskušali" *Traktat* brati enostransko ontološko.

Predmeti so nujni pogoj možnosti eksistence

Za začetek je morda najbolje, da ne začnemo z Wittgensteinom, ampak z Aristotelom, ki je filozofskemu občinstvu vsaj z zgodovinskofilozofskega stališča bližji kakor "novodobni" Wittgenstein. *Ousía* (bitnost) pri Aristotelu opredeljuje bivajoče, kolikor je bivajoče, v vsej njegovi splošnosti in kategorialni raznolikosti. Bitnost pa je določena dvojno: kot *podlaga* in kot *kajstvo*. Bivajoče je torej opredeljeno s tem, *da* je, hkrati s tem, *kaj* je. Kalan[3] to razmerje med *podlago* - dejs-

[1]Iz *Logično filozofskega traktata* navajam tako, da ob navedku izpišem številko teze. Glej Ludwig Wittgenstein, *Logično-filozofska razprava*, Mladinska knjiga, Ljubljana 1976.

[2]Naslov *Tractatus logico-philosophicus* je Wittgensteinova *Razprava* dobila šele z dvojezično (sicer prvo knjižno) nemško-angleško izdajo.

[3]Valentin Kalan, *Dialektika in metafizika pri Aristotelu*, Mladinska knjiga, Ljubljana 1981, str. 191.

tvom, da nekaj je - in *kajstvom*, ki sta skupaj razlog slehernega bivajočega, razloži takole:

"Aristotelov odgovor na vprašanje, kaj je bitnost, se zato mora glasiti: bitnost je podlaga, ki pa jo je treba določiti definicionalno, to pa je možno preko izrekanja, ki zadeva 'stvar po sebi' v formah definicijskih določil bitnega kajstva, ki se s svoje strani nujno kategorialno diferencira, oziroma predpostavlja kategorialno mnogostranost. *Ousía* mu je kontrapunkt podlage, materialnega ter bistvenega, 'pojmovanja' ('po sebi', bitno kajstvo), je dialektična identiteta podlage in bitnega kajstva."

Zdi se, da je TLP - v večji meri, kakor vsako pojmovno izrekanje - zavezan aristotelski tradiciji. Bi lahko rekli, da v tezi 2.225 TLP Wittgenstein izpostavlja kar Aristotelovo pojmovanje substance, ko zanjo pravi, da "je forma in vsebina"? Ali ni na tem mestu opredeljena prav *ousía*, ki je "bitno kajstvo kot nekaj določenega in eidos, kakor nastopa v podlagi"[4]? Če bi Wittgensteinovo formo razumeli kot obliko (eidos), ki se izkazuje v neki vsebini (podlagi), kar lahko izrazimo z definicijo *kajstva* nečesa konkretnega - to pa je pri Aristotelu vedno neko posamezno -, bi se lahko zdelo, da je tako. Vendar predmeti, ki v TLP tvorijo substanco sveta in zato ne morejo biti sestavljeni (2.021), ne morejo biti - kakor pri Aristotelu *ousía* z bitnim kajstvom - izraženi z nikakršno definicijo[5]:

"Predmete lahko samo *imenujem*. Zastopajo jih znaki. Lahko samo govorim *o* njih, ne morem pa *jih izreči*. Stavek lahko samo pove, *kako* reč je, ne pa *kaj* je." (3.221)
"Imena ni mogoče nadalje razčleniti z nikakršno definicijo: je praznak." (3.26)

Namesto *kajstva* Wittgenstein vzpostavlja *strukturo*, stavek se nanjo nanaša tako, da pove, *kako* nekaj je, od *kajstva* pa v TLP ostane samo *imenovanje*. Kaj nekaj je, "pove" njegovo ime, ki pa vendar samo pokaže, *da* je nekaj, ki se razlikuje od nečesa drugega. Ime nima eksplicitne vsebine, pač pa implicitno, ki jo vsebuje forma predmeta, ki je imenovan. Ta pa se izkazuje šele preko struktur, v katerih predmet nastopa. Zato pravi Wittgenstein, da izgleda, da je predmet nekaj samostojnega, čeprav je bistveno odvisen od struktur, v katerih se nahaja (2.0122). Če si pomagamo z jezikom, od katerega smo bistveno odvisni, lahko rečemo, da je predmet prikazan z neko individualno konstanto, ki jo lahko izločimo iz nekega razreda stavkov, če ta konstanta prikazuje nekaj enostavnega. (Vse ostalo pač izpostavlja - preko spremenljivke - to, kar je v teh stavkih spremenljivo.) Bistva imenovanega predmeta - njegove forme - pa ne moremo izraziti v obliki definicije, ampak se njegovo bistvo izkazuje preko stavkov, ki prikazujejo konfiguracije, ki jih z drugimi predmeti tvori imenovani predmet. Vsaka takšna konfiguracija predmetov tvori stanje stvari [*Sachverhalt*], ki je zveza predmetov (2.0272, 2.01). To, da z drugimi predmeti *sploh lahko* tvori kakšno konfiguracijo, pa predmetu omogoča njegova forma: "Možnost njegovega nahajanja v stanjih stvari je forma predmeta." (2.0141)

[4] *Ravno tam*, str. 187.

[5] To ne pomeni, da v Wittgensteinovem opisovanju nečesa definicija ne igra nobene vloge. Vendar samo kot sredstvo logične analize - "Strnitev simbola nekega kompleksa v enostaven simbol je lahko izražena z definicijo." (3.24) "Vsak definiran znak označuje *preko* tistih znakov, s katerimi je bil definiran; in definicije kažejo pot. Dva znaka, od katerih je eden praznak, drugi pa znak, ki je s praznakom definiran, ne moreta označevati na isti način. Imen ne *moremo* razstaviti s pomočjo definicij. (Ni znaka, ki ima pomen sam, samostojno.)" (3.261)

Je torej predmet TLP tisto bivajoče kot temeljni pojem vsake ontologije? Odgovor na to vprašanje je tako *da* kot *ne*. Ne: kajti, da bi bil predmet kot predmet tudi bivajoče, bi moral biti - kot predmet - tudi prisoten. Kar pa je po TLP prisotno, je tisto, kar se po naključju dogodi - *dejstvo*, ne pa predmeti, stvari, reči ... (TLP 1.1, 2) S tega stališča predmeti po opredelitvah v TLP niso bivajoči. Vendar sestoji struktura dejstev iz struktur stanj stvari, ki pa jih tvorijo predmeti skupaj z načinom, kako so v stanju stvari medsebojno povezani. Na vprašanje, kaj je prisotno, bi zato vendarle morali odgovoriti: predmeti v dejstvih. *Predmeti so torej bivajoče samo tako, da so prisotni v dejstvih sveta*.

Vendar Wittgenstein termina "bivajoče" v *Traktatu* ni uporabil, pač pa podobne termine: "*obstoječe*" - "Trdno, obstoječe in predmet so eno" (2.027); "*tako-biti*" (So-Sein), "*eksistenca*" - "Geometrijsko in logično mesto se ujemata v tem, da sta oba možnost neke eksistence" (3.411). V tezi 6.41 pravi Wittgenstein: "Zakaj vse dogajanje in kar je tako (So-Sein), je naključno. Kar ustvarja ne-naključno, ne more ležati v svetu, zakaj sicer bi bilo to spet naključno. To mora ležati izven sveta." Tukaj govori Wittgenstein o obstoju stanj stvari, ki ga identificira z dejstvom (2). Obstoj stanj stvari je naključen in je *kot obstoj* neodvisen od svojih substancialnih pogojev - predmetov, katerih *formalni* obstoj - "Forma je možnost strukture" (2.033) - ni naključen in so tisto, kar je (nujno) obstoječe v tem, kar *je* tako (So-Sein).

Tu se izkaže neka bistvena razlika med Aristotelom in Wittgensteinom. Medtem ko prvi motri predmete v njihovi izoliranosti, drugi predmetom pripiše bistveno - lahko rečemo kar substancialno - "lastnost", da so, kar so, samo v *potencialni* povezanosti (stanju stvari) z drugimi predmeti. Ontologija *Traktata* je v dialektiki med *logično možnostjo strukture*, ki jo tvori konfiguracija predmetov, in *empirično možnostjo* obstoja te strukture.

Dejstva, ki eksistirajo v svetu, tako "vsebujejo" strukture, ki pa so pogojene z določeno formo. Predmeti kot predmeti pa obstajajo čisto *formalno* na meji sveta, v svetu pa "le" kot sestavni deli sestavnih delov struktur dejstev (stanj stvari). Svet je namreč celotnost dejstev, ne reči (predmetov) (1.1). Dejstva so sicer empirično neodvisna od predmetov, saj je prisotnost vsakega dejstva v svetu naključna, vendar od njih logično (substancialno) odvisna, kajti struktura dejstva logično predpostavlja obstoj predmetov. Predmeti pa so od dejstev empirično odvisni, saj so lahko prisotni samo v njih, toda logično neodvisni, ker to, kar so, ni odvisno od tega, ali so sestavni del *sploh* kakšnega dejstva. Predmeti *realno* ne obstajajo "na sebi"[6], ampak samo v stanjih stvari, v katerih so medsebojno povezani, če ta stanja stvari obstajajo. Če uporabimo izraz iz neke druge zgodbe, so predmeti ravno *transcendenca* v *imanenci* (imanentna pa so samo dejstva). V tem smislu pravim, da predmeti *formalno* obstajajo na meji sveta in da imajo "na sebi" določene forme, ki "vsebujejo" možnosti struktur.

Kdo bi lahko pomislil, da so dejstva elementi tiste podmnožice stanj stvari, ki jo identificira "predikat" obstoj. Vendar bi to lahko v smislu TLP veljalo samo za

[6]Predmeti "na sebi" tukaj niso mišljeni v Kantovem gnoseološkem smislu, ampak kot onto-logični pogoji eksistence stanj stvari.

elementarna dejstva, tista dejstva torej, katerih struktura sestoji iz strukture *enega* stanja stvari. V splošnem pa velja, da "struktura dejstva sestoji iz struktur stanj stvari" (2.034). Dejstva v splošnem pa so v *Traktatu* podmnožica položajev stvari [*Sachlagen*], ki jih tvorijo stanja stvari.[7] Položaj stvari [*Sachlage*] je tisto, kar je po strukturi identično z dejstvom - pri dejstvu mora biti poleg struktur zagotovljen še njihov obstoj. Zato bi lahko imenovali položaj stvari tudi *logično možno* (*potencialno*) dejstvo. Seveda pa je res, da lahko vsako dejstvo analiziramo v elementarna dejstva, kakor lahko vsak položaj stvari analiziramo v stanja stvari, ki ga sestavljajo. Kaj ustreza dejstvu oziroma stanju stvari, je razložil Wittgenstein tudi Russellu v svojem pismu z dne 19. 8. 1919[8], ko je zapisal:

"Stanje stvari je to, kar ustreza nekemu elementarnemu stavku, če je ta resničen. Dejstvo je to, kar ustreza logičnemu produktu elementarnih stavkov, če je ta resničen. Razlog, zaradi česar vpeljujem *dejstvo* pred *stanjem stvari*, bi potreboval daljšo razlago."

Nujnost predmetov, možnost stanj stvari, kontingentnost dejstev

Menim, da moramo za osvetlitev *Traktata* razlikovati tri modalnoontološke kategorije: substanco, potenco in kontingenco.[9] Predmeti tvorijo *substanco* sveta. (2.021) Stanja stvari so *potence* substance in dejstva so glede na stanja stvari *kontingentna*. Tako lahko v *Traktatu* razlikujemo tri ontološke nivoje:

1. *substancialni nivo*, kamor spadajo predmeti in logični prostor;
2. *potencialni nivo*, kamor spadajo stanja stvari, položaji stvari oz. logična mesta;
3. *kontingentni nivo*, kamor spadajo dejstva, dejanskosti in svetovi.

Predmeti tvorijo *vsa* možna stanja stvari - ker leži vsaka možnost njihovega nahajanja v stanjih stvari v njihovi naravi -, *vsa* stanja stvari pa "napenjajo" logični prostor. Celoten logični prostor je tako prostor možnosti, v katerem *potencialna* stanja stvari tvorijo *potencialne* položaje stvari (položaji stvari so kombinacije enega, dveh, ..., *vseh* stanj stvari). In tisti položaji stvari, ki imajo "lastnost" obstoja, so dejstva. Vsak par pozitivnega (obstoj stanj stvari) in njemu komplementarnega negativnega (neobstoj stanj stvari) dejstva Wittgenstein identificira z dejanskostjo (obstoj in neobstoj stanj stvari), tâko dejanskost, ki vsebuje *vsa* stanja stvari - nekatera kot obstoječa, druga kot neobstoječa -, pa s svetom. Stanja stvari so podmnožica položajev stvari, hkrati pa njihov konstitutivni element, dejstva so podmnožica dejanskosti, po drugi strani pa njihov konstitutivni element. Svetovi

[7]Smiselni stavek se v splošnem nanaša prav na položaj stvari, saj je narejen "poskusno":
"V stavku je položaj stvari sestavljen tako rekoč poskusno.
Lahko kar rečemo - namesto: ta stavek ima ta in ta smisel -; ta stavek prikazuje ta in ta položaj stvari." (4.031)
In stavek je smiseln, ne da bi moral biti resničen.

[8]Ludwig Wittgenstein, *Briefe: Briefwechsel mit B. Russel, G. E. Moore, J. M. Keynes, F. P. Ramsey, W. Eccles, P. Engelmann und L. von Ficker*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 1980, str. 89.

[9]Pod pojmom substanca razumem nekaj nujno obstoječega, kar pa samo ni neposredno prezentno. Pod pojmom potenca razumem vsako logično možnost, ki jo lahko tvori substanca in ki je v substanci že vsebovana kot del njene forme (= možnost strukture). Možnost je tu razumljena v smislu interne modalnosti. Pod pojmom kontingenca razumem vsako empirično možnost, to pomeni eksterno možnost, da se nekaj po naključju dogodi ali pa se po naključju ne dogodi.

so tudi podmnožica dejanskosti, vendar so dejanskosti njihov konstitutiven element. Vsak svet razpade na dejstva (1.2) oziroma na dejanskosti (ki so par pozitivnega in negativnega dejstva), tiste dejanskosti, ki vsebujejo *vsa* stanja stvari, pa so svetovi.

Zgoraj navedeni trije ontološki nivoji ustrezajo Wittgensteinovemu transcendentalnemu argumentu, ki je prisoten v celotnem *Traktatu*.[10] Ta argument poteka takole: kar se po naključju dogodi (dejstvo), predpostavlja nekaj, kar je logično možno (stanje stvari). In nekaj logično možnega (potencialnega - stanje stvari) predpostavlja nekaj nujnega (substanco, ki jo tvorijo predmeti). Z drugimi besedami: da se *nekaj po naključju dogodi* oziroma da je prisotno, mora obstajati nekaj, kar je *logično možno*; da pa obstaja nekaj, kar je logično možno, mora obstajati nekaj *logično nujnega*.[11] Pojem bivajočega (predmeta) v *Traktatu* je torej rezultat transcendentalnega argumenta. Wittgenstein začenja s predpostavko nečesa prisotnega (prezentnega) in potem poda pogoje možnosti prezence. Predmeti so nujni pogoj za obstoj, sam obstoj pa je naključen, zanj - po stališču, ki ga Wittgenstein zastopa v *Traktatu* - ne moremo najti zadostnega razloga.

Ti trije ontološki nivoji pa se "skrivajo" že pri kakršnikoli trditvi o nečem. Recimo, da smo izrekli stavek, ki naj opiše dejstvo forme *aRb*, npr. dejstvo, da je knjiga na mizi. Potem smo hkrati odgovorili na tri vprašanja:

(i) *ali* je? (knjiga je na mizi) - dejstvo: *je* ...,

(ii) *kako* je? (knjiga je na mizi) - stanje stvari: ... *tako* ...,

(iii) *kaj* je? (knjiga je na mizi) - predmeti: ... *to in to*.

Z drugimi besedami, kakor pravi Wittgenstein, smo uporabili splošno formo stavka, ki jo v TLP 4.5 izrazi na sledeč način: *z nečim je tako in tako*. Če razvijemo (i)-(iii), dobimo identičen izraz: *je tako to in to*. Seveda knjiga in miza v našem primeru nista prava predmeta, ampak samo stojita na mestu stavčnega subjekta, ki je po Wittgensteinu "rezervirano" za predmete. Knjiga in miza sta sestavljeni, sta kompleksa, vendar bi z dokončno logično analizo načeloma morali priti do predmetov, ki so absolutno enostavni. *Miza* bi tako razpadla na *noge*, nasajene na *ploščo*, noge in plošča spet v svoje konstitutivne elemente v določeni relaciji itd. itd, *knjiga* na *liste* in *platnice*, zlepljene skupaj itd. itd. Bistveno Wittgensteinove logične analize pa je, da ta ne more teči v neskončnost, ampak se mora, da bi bili naši stavki "ozemljeni" oziroma da bi bili smiselni, nekje končati. Konča pa se pri elementarnih stavkih, ki v relacijo postavljajo imena, da bi tako opisali strukturo stanja stvari, v katerem se imenovani predmeti nahajajo.

Da bi olajšali razumevanje naše interpretacije ontologije TLP, moramo izpostaviti razliko med *empirično (kontingentno) možnostjo* in *logično možnostjo*. Kontingentna možnost se nanaša na obstoj neke strukture, rečemo, da *je nekaj tako in ta-*

[10]Nekaj primerov. "Če se reč *lahko* nahaja v stanju stvari, potem mora biti možnost stanja stvari v reči že vpisana." (2.012) "Če se reči lahko nahajajo v stanjih stvari, potem mora to že ležati v njih ... Če si lahko mislim predmet v zvezi stanja stvari, potem si ga ne morem misliti izven *možnosti* te zveze." (2.0121) "Posamezno se vedno izkazuje kot nebistveno, toda možnost vsakega posameznega nam osvetli bistvo sveta." (3.3421)

[11]"Logično" tukaj seveda pomeni filozofski pojem logike, kakor ga Wittgenstein na primer uporablja v pojmu *logičnega* prostora.

ko ali *da ni nekaj tako in tako*. Ta možnost obstoja neke strukture pa je neodvisna od strukture kot take, nekaj se pač zgodi ali pa se ne zgodi. Logična možnost pa se nanaša zgolj na določeno strukturo kot strukturo. Rečemo, da je možno, da je nekaj tako in tako in ni možno, da je to isto drugačno ali pa nekaj drugega tako in tako.

V našem običajnem govoru se ti dve bistveno različni možnosti ponavadi mešata. Tako rečemo, da **ni** možno, da **bo** jutri deževalo in se pri tem sklicujemo na vremensko napoved. Vendar se lahko tudi vremenoslovci zmotijo in zato **je** načeloma možno, da jutri **bo** deževalo. Kar lahko z gotovostjo rečemo, je, da bo jutri deževalo ali pa ne, oziroma da je možno, da jutri dežuje (*eo ipso* je seveda možno, da ne dežuje in *vice versa*). Drugače je, če nekaj ni možno po svoji strukturi. (Wittgenstein bi rekel, da je nesmiselno.) Vemo, da se *lahko* vodik in kisik spojita v vodo ali peroksid, ne moreta pa se na primer spojiti v spojino s kemično formulo H_30, ker način, kako so atomi vodika in kisika *lahko* povezani drug z drugim, ne omogoča tega "stanja stvari". (Prav tako iz vode *kar tako* ne more nastati vino ipd.) Pa tudi če bi se pod določenimi pogoji izkazalo, da je H_30 vendarle možen, to zaključka ne spremeni: za kakršnokoli izrekanje so meje smisla ontološko pogojene s formo predmetov. Vedeti moramo, kaj pomeni, da je stavek smiseln, da je torej *logično možno*, da so predmeti, o katerih stavek govori, povezani na ravno tak in tak način. Mi se na to logično možnost nanašamo z jezikom, vendar ta ni samo stvar našega jezika, ampak mu je predpostavljena. Je nekaj, kar je transcendentalni pogoj česarkoli, tako smiselnega stavka kot možnega dejstva. Način, kako so predmeti povezani v stanjih stvari (forma predmeta), je transcendentalen (nujni) pogoj za prisotnost kakršnekoli konfiguracije predmetov sploh. Šele potem s lahko začne igra z resnico. Ta namreč predpostavlja obstoj *dveh različnih* struktur, ki imata skupno logično formo, in *neke* vrste izomorfno preslikavo med njima.

Zato so vsi smiselni stavki resnični oziroma neresnični samo po naključju, ker dejstva, na katera se nanašajo, obstajajo samo po naključju. Wittgenstein je pri tem stališču neomajen:

"Da bo sonce jutri vzšlo, je hipoteza; in to pomeni, ne *vemo*, ali bo vzšlo." (6.36311)
"Nujnost, da bi se moralo nekaj zgoditi, ker se je zgodilo nekaj drugega, ne obstaja. Obstaja samo *logična* nujnost." (TLP 6.37)

"Dejstva v logičnem prostoru so svet"

V tezi 1 in na začetku druge teze *Traktata* poda Wittgenstein formalnoontološko strukturo sveta. Začenja s tem, kar je kontingentno. Dejstva so namreč to, kar se po naključju dogodi ali se po naključju ne dogodi (2). Ker pa je svet celotnost dejstev, torej celotnost tega, kar se po naključju dogodi, je tudi svet kontingenten. Lahko obstaja ali ne obstaja in je lahko takšen ali drugačen - celota teh ali onih dejstev. Malcolm[12] pravi o tem:

[12] Norman Malcolm, "Sprache und Gegenstände", v J. Schulte (ur.), *Texte zum Tractatus*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 1989, str. 139.

"Bilo bi logično možno, da se po *naključju* ne *dogodi* čisto nič, da ne bi bilo nobenih obstoječih stanj stvari. Vendar bi bili kljub temu dani enostavni predmeti, ki pa ne bi stali v nobenem medsebojnem odnosu."

Deloma ima sicer Malcolm prav, ker je eksistenca sveta res kontingentna. Toda stanja stvari (ki pa so to, kar so, zgolj zaradi svoje strukture) niso kontingentna, temveč so z ozirom na substanco potencialna. Predmeti med seboj torej stojijo v določenih *logičnih* (*potencialnih*) odnosih - tvorijo stanja stvari -, čeprav ta stanja stvari kot deli dejstev po naključju ne obstajajo, niso prisotna.

V tezi 2.034 pravi Wittgenstein:

"Struktura dejstva sestoji iz struktur stanj stvari."

Ker me tukaj zanima samo struktura dejstva, sedaj ni pomembno, kako predmeti tvorijo stanja stvari. Pomembno pa je, da so stanja stvari medsebojno neodvisna (2.061) in da zato iz obstoja ali neobstoja nekega stanja stvari ne moremo sklepati na obstoj nekega drugega stanja stvari (2.062).

Tu pa nastopi težava za vsako interpretacijo *Traktata*: pojem logičnega prostora. Wittgenstein je sicer definiral, da so dejstva v logičnem prostoru svet (1.13), toda logični prostor ni eksplicitno definiran nikjer v *Traktatu*. V TLP se pojem logičnega prostora povezuje s pojmom logično mesto, ki je zbirni pojem za stavek na jezikovni in položaj stvari na "realni" strani:

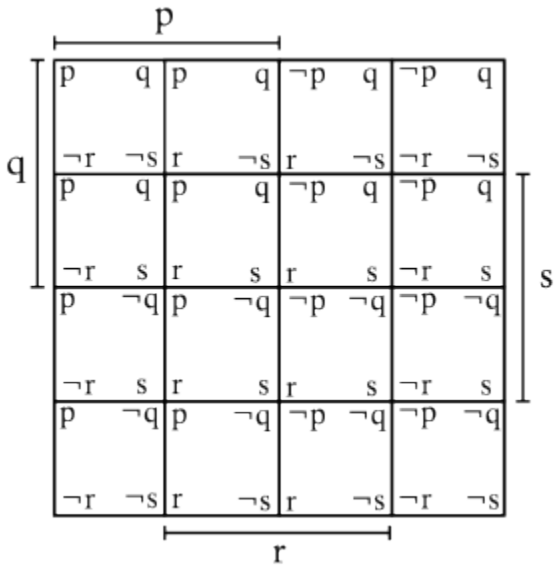
"Slika predstavlja položaj stvari v logičnem prostoru, obstoj in neobstoj stanj stvari." (2.11)[13]
"Slika prikazuje možni položaj stvari v logičnem prostoru." (2.202)
"Stavek določa neko mesto v logičnem prostoru. Eksistenca tega logičnega mesta je zajamčena s samo eksistenco sestavnih delov, z eksistenco smiselnega stavka." (3.4)
"Stavčni znak in logične koordinate: to je logično mesto." (3.41)
"Geometrijsko in logično mesto se ujemata v tem, da sta oba možnost neke eksistence." (3.411)

Menim, da je logični prostor *Traktata* strukturiran kot *popolna disjunktivna normalna forma tavtologije*. Da je tako, pove tudi TLP 4.463[3], ki pravi: "Tavtologija pušča dejanskosti ves - neskončni - logični prostor ..." Logični prostor je "napet" na stanja stvari, ki so jim izomorfni elementarni stavki. Ta stanja stvari pa so glede na njihov možni obstoj in neobstoj kombinirana v položaje stvari - potencialna dejstva.

Predvsem iz propedevtičnih razlogov tukaj predpostavljam končen logični prostor. V okviru tega modela nameravam tudi razložiti in pokazati, kako si je Wittgenstein v TLP zamišljal dejstva, dejanskosti in svetove. Predpostavimo torej, da logični prostor vsebuje štiri stanja stvari, ki ustrezajo elementarnim stavkom p, q, r, s. Potem bi ga lahko opisali tako: $(p \wedge q \wedge r \wedge s) \vee (p \wedge q \wedge r \wedge \sim s) \vee (p \wedge q \wedge \sim r \wedge s) \vee (p \wedge \sim q \wedge r \wedge s) \vee (\sim p \wedge q \wedge r \wedge s) \vee (p \wedge q \wedge \sim r \wedge \sim s) \vee (p \wedge \sim q \wedge \sim r \wedge s) \vee (\sim p \wedge \sim q \wedge r \wedge s) \vee (p \wedge \sim q \wedge r \wedge \sim s) \vee (\sim p \wedge q \wedge r \wedge \sim s) \vee (\sim p \wedge q \wedge \sim r \wedge s) \vee (p \wedge \sim q \wedge \sim r \wedge \sim s) \vee (\sim p \wedge q \wedge \sim r \wedge \sim s) \vee$

[13] Stavek je, kakor je splošno znano, v TLP pojmovan kot logična slika.

$(\sim p \wedge \sim q \wedge r \wedge \sim s) \vee (\sim p \wedge \sim q \wedge \sim r \wedge s) \vee (\sim p \wedge \sim q \wedge \sim r \wedge \sim s)$. Oziroma shematično, s pomočjo ustreznih Vennovih diagramov:[14]

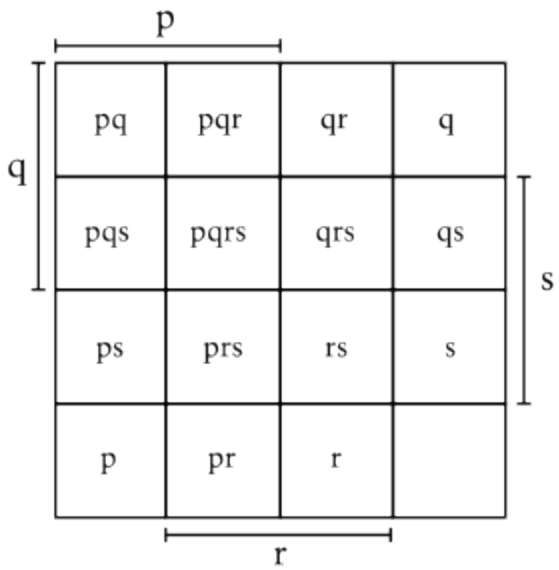
To je celoten logični prostor in s tem je določen. Vsak izraz v oklepaju določa en možen svet, položaj stvari torej, ki je opredeljen z vsemi stanji stvari. Seveda v nobenem položaju stvari nič ne ustreza znakom "∧", "∨", "(", ")", " ", "∼"[15]. Golim znakom "*p*", "*q*", "*r*", "s" ustrezajo določena stanja stvari. Znak "∧" samo sopostavlja stanja stvari, nenegiran stavčni znak označuje obstoj, negiran pa neobstoj nekega stanja stvari. Oklepaji so tu samo zaradi preglednosti, to pomeni da bi lahko shajali brez njih. Vseh 2^n konjunkcij, ki so podane v disjunktivni normalni formi, ustreza prav tolikim možnostim glede na obstoj *n* stanj stvari.[16]

V smislu *Traktata* bi pravzaprav morali podati samo nenegirane stavčne znake (oz. obstoječa stanja stvari), ker so vsa neobstoječa stanja stvari v logični alternativi (naši "konjunkciji") določena s celotnostjo vseh obstoječih stanj stvari. Potem bi lahko logični prostor predstavili tako: *pqrs|pqr|pqs|prs|qrs|pq|ps|rs|pr|qr|qs|p|q|r|s|0*. Oziroma shematično:

[14]*p, q, r* in *s* v našem primeru določajo logični prostor. Polja, ki so znotraj diagrama, pri *p* pod njim, pri *q* desno od njega, pri *s* levo od njega in pri *r* nad njim, so tista *potencialna* področja možnosti, kjer so *p, q, r* ali *s* resnični. Na ostalih poljih so ti stavki, ki jim ustrezajo stanja stvari, neresnični, torej v teh primerih stanja stvari *p, q, r* ali *s potencialno* ne obstajajo, v teh možnih dejanskostih niso prisotna. Ta diagram je ekvivalenten vsem možnostim resničnosti ali neresničnosti elementarnih stavkov (Wittgenstein jih imenuje resničnostne možnosti), ki jih lahko napišemo tudi v matriko resničnostnih vrednosti. *Prim.* 4.31.)

[15]Bralec je najbrž opazil, da je v tem diagramu negacija "zastopana" z znakom "¬", ki je seveda identičen z znakom "∼", ki nastopa v tekstu.

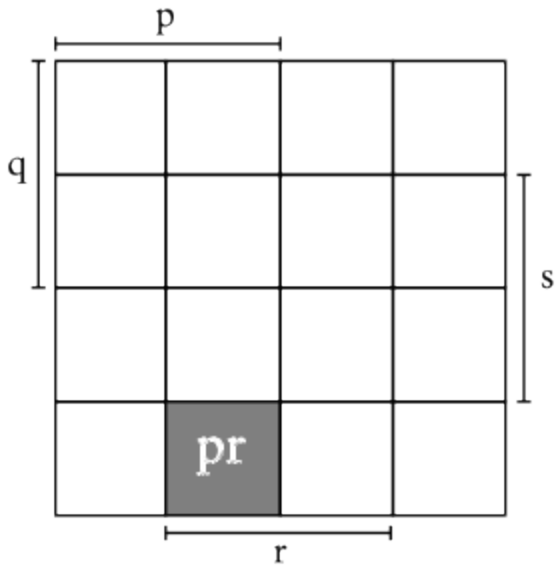
[16]"Mogoče je, da vse kombinacije stanj stvari obstajajo, ni mogoče, da bi obstajale druge." (4.27)

Privzemimo, da sta se na primer (v našem logičnem prostoru) po naključju dogodili dve dejstvi (obstoja stanj stvari): *p*, *r*[17]; in da sta ti dejstvi tudi *vsa* dejstva. Potem imamo svet, ki je določen s tema dejstvoma in s tem, da sta to *vsa* dejstva. (1.11) Ta celotnost določa, kar se po naključju dogodi in tudi vse, kar se po naključju ne dogodi (namreč *q*, *s*) (1.12). Celotnost obstoječih stanj stvari je svet in ta določa tudi, katera stanja stvari ne obstajajo. (2.04, 2.05). Zato so izključene vse možnosti, ki vsebujejo druga stanja stvari kot obstoječa. V našem primeru to pomeni, da so izključene vse možnosti, ki vsebujejo obstoj *q* in *s* ali neobstoj *p* in *r*. Naš svet je popolnoma opisan s stanjema stvari *p* in *r*, ki obstajata in stanjema stvari *q* in *s*, ki ne obstajata. Kot je znano, je katerakoli kombinacija obstoja in neobstoja stanj stvari v *Traktatu* definirana kot dejanskost. (2.06) Vendar "naša" dejanskost vsebuje strukturo *vseh* stanj stvari, ki napenjajo logični prostor. Zato jo lahko identificiramo kot svet: "Celotna dejanskost je svet." (2.063) V našem primeru je alternativa, ki opiše svet, dana s konjunkcijo $p \wedge \sim q \wedge r \wedge \sim s$. Ustrezen svet je samo celotnost *p*, *q*; vendar je s tem *eo ipso* dan tudi neobstoj *q* in *s*. Pravzaprav ni niti "neobstoječih" stanj stvari, ampak lahko govorimo samo o "neobstoju stanj stvari". Zato lahko svet popolnoma opišemo tudi brez navedbe kakršnegakoli logičnega znaka, kakor na primer negacije.[18] Naš svet je *p*, *r* oziroma shematično:

[17]Seveda bi dosegli isto, če bi predpostavili, da se je zgodilo dejstvo *p r*, ki ga lahko analiziramo v elementarni dejstvi *p* in *r*. To, da se nekaj (po naključju) dogodi, v našem diagramu označimo tako, da (logično) mesto (ali mesta) potencialnega obstoja stanj stvari obarvamo in tako "pridelamo" aktualnost.

[18]"Navedba vseh resničnih elementarnih stavkov popolnoma opiše svet. Svet je popolnoma opisan z navedbami vseh elementarnih stavkov hkrati z navedbo, kateri izmed njih so resnični in kateri neresnični." (4.26)

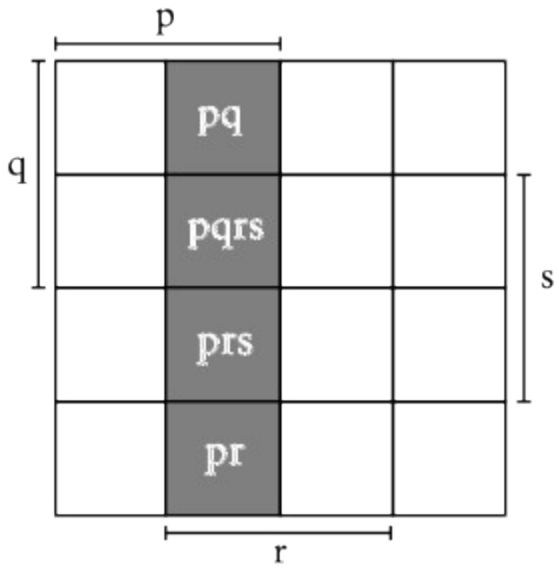

Je kar nekaj zanimivih implikacij tako razumljenega logičnega prostora.

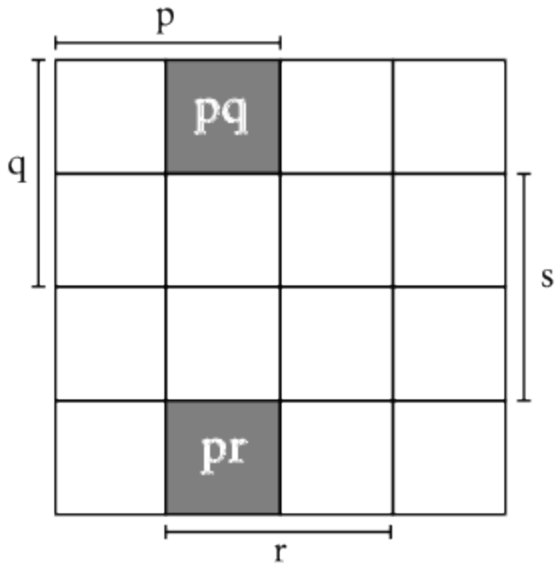
1. Tri definicije sveta v *Traktatu*: svet je celotnost dejstev, svet je celotnost obstoječih stanj stvari in svet je celotna dejanskost, so ekvivalentne.[19]

2. Če dejstva niso *vsa* dejstva, potem svet še ni dan, ker lahko ta dejstva pripadajo različnim svetovom. Če tako npr. naši dve dejstvi ne bi bili *vsa* dejstva, bi lahko pripadali štirim različnim svetovom ($p \wedge q \wedge r \wedge s$) $\vee$ ($p \wedge q \wedge r \wedge \sim s$) $\vee$ ($p \wedge \sim q \wedge r \wedge s$) $\vee$ ($p \wedge \sim q \wedge r \wedge \sim s$) oziroma *pqrs*|*pqr*|*prs*|*pr*:

[19]Sovpadeta pa tudi definiciji dejstva, ki jih je podal Wittgenstein v *Traktatu*: "Kar se po naključju dogodi, dejstvo, je obstoj stanj stvari." (2) in v pismu Russellu 19. 8. 1919: "Stanje stvari je to, kar ustreza elementarnemu stavku, če je ta resničen. Dejstvo je to, kar ustreza logičnemu produktu elementarnih stavkov, če je ta resničen."

3. Če neka dejanskost ni vsa dejanskost, je lahko del različnih svetov. Privzemimo, da poleg naših dveh dejstev k neki dejanskosti pripada še stanje stvari *s* kot neobstoječe. Potem je lahko dejanskost *p*, *r*, ∼*s* del dveh možnih svetov *p* ∧ *q* ∧ *r* ∧ ∼*s* in *p* ∧ ∼*q* ∧ *r* ∧ ∼*s* oziroma *pqr* in *pr*:

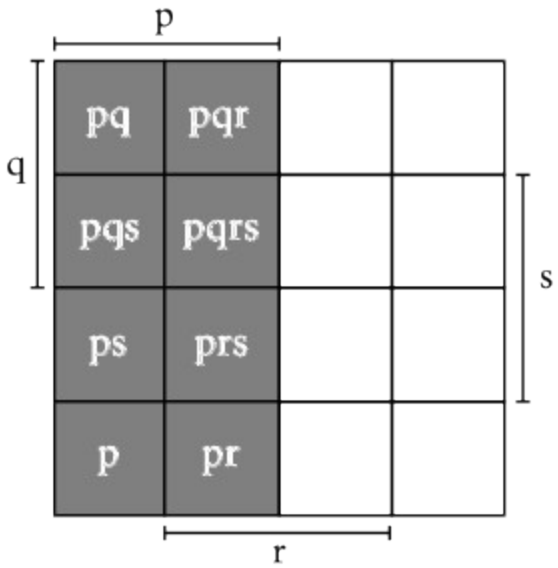
Če pa bi s pomočjo "dodatnih" informacij vedeli, da sta *p, r vsa* dejstva, potem bi natančno vedeli, katera stanja stari obstajajo in katera ne, kakor je to razvidno zgoraj, ko smo identificirali "naš" svet.

4. Vsak svet v logičnem prostoru je določen s prav toliko dimenzijami (stanji stvari) kot celoten logični prostor, vsebuje namreč obstoj ali neobstoj vsakega stanja stvari. Lahko rečemo, da logični prostor kot celotnost možnosti obstoja in

neobstoja stanj stvari takorekoč na vsakem svojem (logičnem) mestu sreča "udejanjenega" samega sebe.

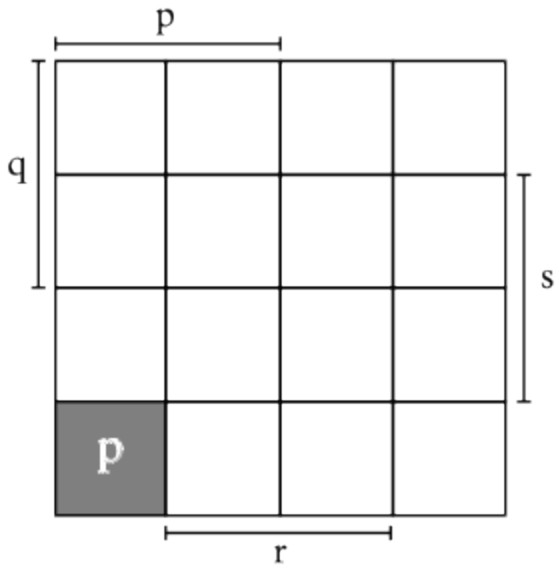
Iz teh primerov je razvidno, da moramo razlikovati med strukturo stanja stvari (na meji sveta in logičnega prostora) in obstojem stanja stvari kot dela dejstev.[20] Če govorimo o stanju stvari kot takem, potem govorimo o tem, kako neka konfiguracija predmetov tvori to stanje stvari, obstoj stanja stvari pa ustreza neki dejanskosti. Ta dejanskost lahko zaobsega več svetov. Če pa bi bilo - seveda po nekem, vendar možnem naključju - *edino* dejstvo, ki eksistira, strukturno identično s tem stanjem stvari, bi bil pač s tem dan svet, katerega celota - in ne samo njegovi deli - bi bila strukturno povezana. Vendar to, ali je svet tak ali ni, ni stvar ontologije *Traktata*, pač pa katere od znanosti.

V splošnem bi (če spet privzamemo - logično - obstoj stanj stvari *p*, *q*, *r* in *s*) stanje stvari *p* "ustrezalo" dejanskosti *p*, če bi eksistiralo dejstvo *p* (struktura dejstva *p* sestoji iz strukture stanja stvari *p*). Wittgenstein bi dejal: *dejstvo, da p*. Dejanskost (obstoj in neobstoj stanj stvari) *p* pa bi bila ekvivalentna disjunkciji, ki bi v našem primeru "obsegala" svetove, v katerih stanje stvari *p* obstaja, torej *pq*|*pqr*|*pqs*|*pqrs*|*ps*|*prs*|*p*|*pr*:

Če pa bi bilo dejstvo *p* tudi *edino* dejstvo (in s tem *vsa* dejstva, kar bi opredeljevalo *celotno* dejanskost), potem bi določalo svet *p*:

[20]To nam nenazadnje kažejo tudi na mejo logičnega prostora postavljena stanja stvari na naši shemi, katerih struktura vstopa v svet šele s svojim obstojem ali neobstojem hkrati z obstojem ali neobstojem drugih stanj stvari.

Predmeti v stanjih stvari ter predmeti "na sebi"[21]

Razmerje med potencialnosto in aktualnostjo, kakor si ga je zamišljal Wittgenstein v TLP, nam je tako poznano. Kako pa je z razmerjem med potencialnostjo in nujnostjo, torej med predmeti in stanji stvari? Iz *Traktata* lahko izvemo, da je stanje stvari sestavljeno iz predmetov in da zunanja oblika (konfiguracija) predmetov tvori stanje stvari. En predmet torej lahko "nastopa" v različnih konfiguracijah (povezan z različnimi predmeti) in lahko tvori strukture različnih stanj stvari.

Predmeti pa med seboj niso povezani tako, da bi jih povezovala neke zunanja vez, ki bi obstajala izven predmetov, nekako tako kot A-B-C, ampak je ta vez s tem, ko je vez, tudi že vsak predmet sam. Povedano drugače. Na eni strani sicer predmetom ni dodana neka vez, toda iz tega ne sledi, da bi se morali predmeti s tem, ko sami (nekako "s svojim telesom") tvorijo vez, spremeniti. Obratno, predmeti so takšni, (kakor so narejeni tudi členi verige), da jih povezava z drugimi predmeti ne spremeni. Ali, kakor je to formuliral Copi[22], "Vez ni *med* členi, ampak *iz* členov; ni relacija med njimi, ampak način, kako so v relaciji."

Če se predmet lahko nanaša na druge predmete, mora biti takorekoč že tako "narejen", torej "če se reč lahko nahaja v stanju stvari, mora biti možnost stanja stvari v reči že vpisana." (2.012) Struktura stanja stvari mora biti nekako "predvidena". "Predvidena" pa je v formi predmetov: *"Forma je možnost strukture."* (2.033) Če ne bi bilo tako, bi bile po Wittgensteinovem mnenju strukture stanj stvari naključne, kakor je naključen njihov obstoj. Poznali bi sicer lahko določene

[21]Glej opombo 6.

[22]Irving M. Copi, "Objects, Properties, and Relations in the 'Tractatus'", v I. M. Copi, R. W. Beard (ur.), *Essay on Wittgensteins Tractatus*, Routledge & Keagan Paul, Lopndon 1966, str. 181.

strukture stanj stvari, ki bi tvorile strukture dejstev, toda ne bi mogli zagotovo trditi, če ne moremo najti kje kakšne nove možnosti. Zato morajo biti vse možnosti stanj stvari že vsebovane v predmetih:

"Če poznam predmet, potem poznam tudi vse možnosti njegovega nahajanja v stanjih stvari.
(Vsaka takšna možnost mora ležati v naravi predmeta.)
Ni mogoče naknadno najti neke nove možnosti." (2.0123)
"Če so dani vsi predmeti, so s tem dana tudi vsa *možna* stanja stvari." (2.0124)

Seveda se navedeni odlomek iz TLP ne nanaša na empirični obstoj stanj stvari - njihovo eksistenco, ampak samo na njihovo strukturo - logični obstoj. Torej, če so dani vsi predmeti, potem so dane tudi strukture vseh možnih stanj stvari. Da pa te in te strukture stanj stvari obstajajo (v svetu), je naključje. Če pa predmeti vsebujejo vsa možna stanja stvari, potem seveda tudi "vsebujejo možnost vseh položajev stvari" (2.014), ker je položaj stvari neka kombinacija obstojev in neobstojev stanj stvari. Zato Wittgenstein trdi, da je vsak predmet v prostoru možnih stanj stvari, na meji logičnega prostora. Sicer si lahko ta prostor mislimo kot prazen, torej, da ne obstaja nobeno stanje stvari in s tem noben predmet. Toda če so predmeti dani, so s tem že dane vse možnosti njihovih nahajanj v stanjih stvari in zato logični prostor. Če pa bi predmet lahko obstajal tudi sam za sebe, bi se potem dogodilo samo po naključju, da se nahaja v položaju stvari s tem, da se nahaja v stanju (stanjih) stvari:

"Če se reči lahko nahajajo v stanjih stvari, potem mora to že ležati v njih.
Če si lahko mislim predmet v zvezi stanja stvari, si ga ne morem misliti izven *možnosti* te zveze." (2.0121)

Logična *možnost* eksistence stanja stvari torej ni naključna kakor (empirična) eksistenca sama, ampak mora biti ena izmed *apriornih* možnosti obstoja stanj stvari. "Tvorci" vseh teh možnosti pa so predmeti, zato je njihov obstoj nujen. Če je dana forma (možnost strukture), potem je struktura logično možna (potencialna glede na svojo formo), obstoj te strukture v smislu prezentnosti pa je naključen (kontingenten, empirično možen).

Vse, razen naključnosti obstoja, je torej - glede na stališče Wittgensteina v *Traktatu* - odvisno od predmetov, ki tvorijo substanco sveta. In čeprav je razširjeno mnenje, da o predmetih "na sebi" in njihovi formi v *Traktatu* ne moremo govoriti, menim, da je to možno z nepravim govorom v nekem formalnem psevdojeziku, ki ga je legitimiral tudi Wittgenstein sam (4.122), čeprav je treba vedeti, da predmeti niso samostojni, nahajajo se samo v stanjih stvari, so soodvisni od stanj stvari. Navidezna samostojnost predmeta pa je zgolj v tem, da se lahko nahaja v različnih stanjih stvari in s tem v določenem številu položajev stvari. Ker ne poznamo vse možne položaje in s tem vsa možna stanja stvari, v katerih se nahaja predmet (to je empirično nemogoče), na ta način (z empirično indukcijo) predmeta ne moremo poznati. Kaj torej v *Traktatu* pomeni poznati predmet?

"Da bi poznal kakšen predmet, mi sicer ni treba poznati njegovih zunanjih lastnosti - moram pa poznati vse njegove notranje lastnosti." (2.1231)

"Neka lastnost je notranja, če je nemogoče misliti, da je njen predmet ne bi imel." (4.123)

Torej ima vsak predmet notranje in zunanje lastnosti. Menim, da gre tu za razliko med formami, ki so notranje lastnosti in konfiguracijami ("zunanjimi oblikami") predmetov, ki tvorijo strukture stanj stvari. Predmet "na sebi" ima samo notranje lastnosti - forme - ki omogočajo predmetu, da se povezuje z drugimi predmeti v stanja stvari. Toda nobena forma ni neposredno prezentna, saj je zgolj tisto, kar omogoča strukturo stanj stvari. Zunanja lastnost predmeta je tako pravzaprav že lastnost stanja stvari, njegova struktura. Zato lahko poznam določen predmet, če poznam vse njegove notranje lastnosti, torej možnosti struktur stanj stvari, v katerih se predmet lahko nahaja. V tezi 4.123 poda Wittgenstein neko analogijo, ki naj ponazori, kaj misli z notranjo lastnostjo predmeta: če predpostavimo, da sta dve različni modri barvi predmeta, potem sta hkrati s tem, ko sta dve različni modri barvi, tudi v odnosu svetlejše, temnejše. Če ne bi mogli biti v takšnem odnosu, ne bi bili več to, kar sta, ta in ona modra barva.

Meni se zdi še boljša sledeča analogija, ki bo tudi dobro ponazorila razmerje med notranjo in zunanjo lastnostjo predmeta. Klasična kemija (Mendeljejev periodni sistem) operira z entitetami, ki so analogne Wittgensteinovim predmetom. Atomi so enostavni. Privzemimo, da imamo v tem sistemu samo vodik (H), kalcij (Ca), aluminij (Al), ogljik (C), dušik (N), kisik (O) in klor (Cl). Potem je notranja lastnost teh predmetov, da imajo to ali ono valenco, kar pomeni, da se *na ta in samo na ta način* ti predmeti lahko povezujejo z drugimi predmeti. Njihova valenca je njihova logična forma. Kar jih karakterizira kot H je, da imajo valenco 1+, kot Ca, da imajo valenco 2+ itd., kot O, da imajo valenco 2-, kot Cl, da imajo valenco 1-. Valenca je tako rekoč identična z atomom. Vodik je vodik, ker ima valenco 1+, kisik kisik, ker ima valenco 2- ipd.

Kaj pa so konfiguracije predmetov, strukture stanj stvari? Konfiguracije npr. vodika so (v tem idealiziranem sistemu) metan (CH_4), amoniak (NH_3), voda (H_2O)[23] ter klorovodik (HCl). Zunanje, materialne lastnosti vodika pa so pravzaprav lastnosti spojin, v katerim se vodik nahaja, sam pa neposredno nima kakšnih materialnih lastnosti.

Notranje lastnosti predmetov namreč niso neposredno prezentne, ampak so posredovane s strukturami stanj stvari z določenimi materialnimi lastnostmi:

"Substanca sveta lahko določi samo formo, ne pa materialnih lastnosti.
Zakaj te prikazujejo šele stavki - tvori jih šele konfiguracija predmetov." (2.0231)
"Predmet je tisto trdno, obstoječe; konfiguracija tisto spremenljivo, neobstojno." (2.0271)

Tako Wittgensteinova substanca funkcionira podobno kot Aristotelova materija. Bistvena razlika je v tem, da substanca TLP ni le nosilec lastnosti (prej nosilec forme, možnosti strukture), temveč posredno - kot možnost strukture - tudi tvorec lastnosti. Forma je materiji takorekoč notranja in omogoča strukture stanj stvari z nihovimi materialnimi lastnosti in ni kot Aristotelova, ki od zunaj oblikuje neobli-

[23]Tu smo seveda zanemarili npr. peroksid in še marsikaj drugega.

kovano materijo. Substanca (ki jo tvorijo predmeti) je zato tako forma kot vsebina (2.025). Forma zato, ker je neposredno tvorec vseh struktur stanj stvari, vsebina pa zato, ker je posredno tvorec tudi vseh materialnih lastnosti stanj stvari. To je tudi v skladu s tem, da je *substanca nekaj nujnega in zato neodvisnega od tega, kar se po naključju dogodi* (dejstev in s tem sveta, celotnosti dejstev), *čeprav posredovanega s svojimi potencami, stanji stvari, ki so izkazovanja teh ali onih možnosti struktur* (*form*), *katerih nosilec je substanca*. Zato trdi Wittgenstein v 2.022, da morajo imeti vsi možni svetovi skupno neko formo, ki sestoji iz predmetov:

"Samo če predmeti so, je dana trdna forma sveta." (2.026)
"Trdno obstoječe in predmet so eno." (2.027)

Substanca je torej tisto, kar ostaja skozi vse postajanje in preko tega identično, nespremenljivo, hkrati pa je prezentna samo kot posredovana s položaji stvari, ki eksistirajo (dejstvi) in katerih celota je svet. Tako je katerikoli predmet prezenten samo tako, da se nahaja v stanjih stvari.

Zato lahko predmete "na sebi", kakor je pokazal Copi[24], motrimo kot gole individue. Copi izhaja iz razlike med formalnimi (notranjimi, logičnimi) in materialnimi (zunanjimi, kontingentnimi) lastnosti. Njegovo sklepanje je sledeče. Če neka bitnost poseduje materialne lastnosti, potem ta bitnost poseduje tudi formalne lastnosti, obratno pa ne velja:

"Če neki individuum poseduje neko materialno lastnost, potem mora prav tako posedovati formalno lastnost, da bi bil sposoben posedovati to materialno lastnost. Toda logično možno je, da neki individuum poseduje neko formalno lastnost, da bi bil sposoben biti v (materialni) relaciji do drugih individuov, ne da bi sploh posedoval kakršnokoli materialno lastnost. Tako definiramo *absolutno gol* individuum kot tak, ki ne poseduje niti formalnih niti materialnih lastnosti, *gol* individuum kot tisti, ki poseduje formalno, toda nobene materialne lastnosti in *kvalitativni* (qualitied) individuum kot tisti, ki poseduje tako formalne kot materialne lastnosti."

Seveda ima Copi prav, ko trdi, da predmeti niso absolutno goli individui, ker predmeti posedujejo notranje (formalne) lastnosti, in da je kljub temu, da nekatere pasaže TLP kažejo na to, da bi predmeti lahko posedovali zunanje prav tako kot notranje lastnosti, evidentno, da Wittgenstein motri predmete kot gole individue, ki sicer posedujejo formalne, toda ne materialnih lastnosti. Toda njegova zastavitev problema je napačna v tem, da zgreši bistvo Wittgensteinovega pojma predmeta na eni in pojma stanja stvari na drugi strani. Gre namreč za to, da razlika v *Traktatu* ne poteka na relaciji individuum s formalnimi, toda ne materialnimi lastnostmi nasproti individuu z materialnimi, toda ne formalnimi lastnostmi, kakor bi sledilo iz zgornjega citata, ampak je razlika globja; obstajajo bitnosti, ki posedujejo formalne lastnosti in to so predmeti, ki so enostavni individui nasproti bitnostim, ki posedujejo materialne lastnosti in to so stanja stvari, ki so kompleksna.

Iz te bistvene razlike med nujno obstoječimi (substancialnimi) predmeti in stanji stvari, v katerih se nahajajo, pa izhaja tudi svojevrstna dialektika ontologije v TLP. Predmeti so onto-logični pogoji stanj stvari, toda pojavljajo se lahko samo v

[24]I. M. Copi, *nav. delo*, str. 185.

njih. Kot transcendentalni pogoj eksistence so sicer predmeti res nekaj primarnega, toda kot "nekaj prisotnega" so sekundarni - sekundarni glede na obstoj stanj stvari (dejstev).

Formalno absolutna ontologija TLP

Wittgensteinova pozicija v *Traktatu* tako res "obravnava vsako možnost in vse možnosti so njena dejstva." (2.0121[3]) To pa pomeni, da ne obravnava samo prezentnih možnosti, temveč tudi vse ostale možnosti, ki se lahko po naključju dogodijo ali pa se po naključju ne dogodijo.[25] Glede tega Wittgenstein v *Traktatu* razlikuje *logične možnosti*, ki tvorijo strukturo stanj stvari, in *empirično možnost*, ki pomeni, da se (je) nekaj - določena struktura - (lahko) po naključju dogodi(lo). Zato je ontologija *Traktata* formalna ontologija, ki pa je na nek način omejena, ker razloži samo to, *kako nekaj je*, če je. Je pa na nek način tudi absolutna ontologija, absolutna v smislu, da lahko *a priori* odloči o vsaki možnosti strukture (formi) sveta.

Logika, ki je v *Traktatu* bistveno ontološka, torej obravnava pogoje možnosti odnosov (razmerij), njihov obstoj, ne pa njihove eksistence. Govori o tem, kako je eksistenca možna, toda ne o tem, kaj eksistira in kaj ne.[26] Zato je logika svetu predpostavljena, toda eksistenca sveta je od logike neodvisna. "*Uporaba* logike odloča o tem, kateri elementarni stavki so (dani)," pravi Wittgenstein v tezi 5.557. To pa pomeni (ker vsak elementarni stavek preslikuje neko stanje stvari), da logika ne odloča o obstoju ali obstoju stanj stvari, ker ne more *a priori* odločiti, ali je nek elementaren stavek resničen ali neresničen. To je možno samo *a posteriori* - empirično, z uporabo logike v npr. znanosti. Kadar torej Wittgenstein v *Traktatu* govori o dejstvih, je torej pomembno vedeti, da ne govori s stališča, da obstaja to ali ono dejstvo, temveč s stališča, *kako* dejstva obstajajo? Po naključju. *Kako* obstajajo stanja stvari? Kot logična možnost eksistence (dejstva). Natančneje. *Obstoj stanja stvari pomeni, da stojijo v tem stanju stvari predmeti v določeni soodvisnosti. Obsega torej obstoj strukture stanja stvari. Eksistenca stanja stvari pa pomeni, da je ta struktura prisotna v svetu kot del strukture dejstva (dejstev).*

Kako torej obstajajo predmeti? Nujno. Kako svet? Po naključju, njegova substanca pa "obstaja" nujno, toda ta obstoj je čisto formalen. Formalno absolutna ontologija *Traktata* govori namreč o vsaki logični možnosti strukture (formi) sveta.

Objects as Beings in the Facts of the World

[25]Dejstvo je to, kar se po naključju dogodi. (2) Sintagmo "was der Fall ist" prevajam kot "kar se po naključju dogodi", ker je *der Fall* sinonimen tako z *der Zufall* - naključje, kot z *der Vorfall* - dogodek, da bi s tem poudaril naključnost dejstev in sveta.

[26]Menim, da moramo pri obravnavanju ontologije v Traktatu razlikovati med obstojem in eksistenco. Neko stanje stvari lahko (potencialno) obstaja, čeprav ne eksistira kot del dejstva. Zato bi bilo mogoče bolje, da bi striktno uporabljali termin "eksistenca", ko govorimo o stanju stvari kot delu dejstva, čeprav Wittgenstein v *Traktatu* v takšnih primerih uporablja tako termin "obstoj" (das Bestehen) kot termin "eksistenca" (die Existenz). Z drugimi besedami. Kar obstaja, je logično možno, kar eksistira, je prezentno v svetu (se je po naključju dogodilo).

In this article, three methodological criteria will be advanced in order to understand ontology in Wittgenstein's *Tractatus Logico-philosophicus*: substance, potentiality, and contigency. These categories are presented on the basis of Wittgenstein's logical space, which in the *Tractatus,* takes on the structure of the disjunctive normal form of a tautology and which explain Wittgenstein's conception of objects, states of affairs, facts, and inter-relations obtaining among things, reality, and the world.
Keywords: ontology, logical space, object and state of affairs, logical and empirical possibility, fact, world.